

12.01.2017

Livet som ufør – erfaringer med ny uføretrygdordning

Samtaler med 42 uførepensjonister
som ble uføretrygdede i 2015

Innhold

Innhold	1
Forord.....	2
Sammendrag.....	3
Innledning.....	4
Uførerereformen og inntektsendringer	5
Endret skattesystem	5
Redusert gjeldsfradrag	5
Uføretrygdet og forsørgeransvar for barn.....	6
Overgang til alderspensjon.....	7
Trygd fra offentlig tjenstepensjonsordninger.....	7
Konsekvenser for bostøtten	8
Kommunale egenandeler og fri rettshjelp.....	9
Uførerereformen og arbeidslinjen.....	10
Kan ikke jobbe på grunn av helsa.....	10
Lite økonomisk insentiv i ordningen for å jobbe mer	11
Kombinasjon gradert uføretrygd og jobb	12
Varig tilrettelagt arbeid	13
Tilrettelagt arbeid og arbeidsplass.....	13
Behov for ny og oppdatert kompetanse for å komme i arbeid	14
Å tenke annerledes knyttet til jobbmulighet	14
Alle har med seg sin historie..	15
Informasjon og dialog med NAV og Skatteetaten	16
Kontakt med NAV	16
Kontakt med Skatteetaten	18
Erfaring med ny uførerereform	20
En trygd å leve av	20
Foreløpig ingen suksess for arbeidslinjen.....	21
NAV og Skatteetaten har en nøkkelrolle i informasjon og veiledning	21
Avsluttende kommentar	22

Forord

FFO er talerør for uføres interesser. I våre 83 medlemsorganisasjoner er det mange personer som lever av uføretrygd. Innføringen av ny uføretrygdordning har også vist at uføre tar kontakt med FFO uten å være organisert hos oss. Det var gledelig at så mange ønsket å dele sine historier og erfaringer med oss, langt flere enn dem vi hadde anledning til å møte. Mange har behov for å bli hørt og har ønske om å bidra til at uføres interesser ivaretas.

Møte med personene og historiene vi fikk den dagen vi var sammen gjorde sterkt inntrykk på oss. Selv om tema de ble invitert til å belyse mye knyttes til regler og system, så er det menneskers liv som berøres av endrede velferdsordninger. Samtalene ga et dypere innblikk i livet som varig ufør og deres levekår. Vi vil takke deltakerne som kom og fortalte oss hvordan de opplevde uførereformen.

Vi vil takke Ina Rudaa og Frode Dahl fra henholdsvis Arbeids- og velferdsdirektoratet og Skattedirektoratet som ga erfaringsamlingen en oppstart med faglige foredrag om «ny uføretrygdordning – inntektsendringer og status ett år etter». Dette ga et fint bakteppe for videre samtaler med deltakerne.

Gjennomføringen av gruppesamtalene var avhengig av gode møteledere og referenter, og som ga et godt materiale for å skrive denne rapporten. Så takk for godt samarbeid til Gladys Sanchez i Norges Handikapforbund, Ragnhild Nestaas i Pensjonistforbundet og Sofie Bejbro Andersen som på den tiden var ansatt i Unge Funksjonshemmede, og til FFO-kollegaer Atle Larsen, Anne Therese Sortebekk og Ingunn Westerheim. Takk også til tidligere fagpolitisk leder i FFO, Ingunn Ulfsten, som ledet plenumsdelen av samlingen.

FFO vil bruke rapporten og erfaringsgrunnlaget i vår videre dialog med myndighetene om ny uføretrygdordning. Rapporten vil være et av underlagene i vår politikkutforming knyttet til uføretrygdordningen. Budskap som hører med i det politiske ordsiftet bør rettes både til lovgivende og regjerende myndighet, og da spesielt Arbeids- og sosialdepartementet.

Det kom også fram erfaringer som egner seg til innspill om hvordan man kan organisere seg i brukermøtene knyttet til uføretrygd. Spesielt vil Arbeids- og velferdsetaten være adresse for denne dialogen, men Skatteetaten er også sentral for å få til en vellykket reform for brukerne.

Dette prosjektet er støttet av ExtraStiftelsen Helse og Rehabilitering.

Lilly Ann Elvestad
Generalsekretær FFO

Grete Crowo
Prosjektleder/rådgiver FFO

Sammendrag

FFO ønsket å høre erfaringene fra uførepensjonister som ble overført til ny uføretrygdordning i 2015, og vi arrangerte en erfaringsamling for denne gruppen våren 2016. Det var et formål med samtalen å høre erfaringer med inntektsendringer, arbeidslinjen og med veiledning og kontakt med NAV og Skatteetaten før og etter 2015. Deltakerne representerte seg selv og sin egen historie.

Små endringer i inntekten kan utgjøre en forskjell i økonomiske levekår for personer som lever av uføretrygd. Mange av deltakerne hadde erfaringer og tanker knyttet til skatteomleggingen til inntektsskatt. Omleggingen til nytt skattesystem opplevdes for noen lite hensiktsmessig. Flere av deltakerne var berørt av redusert gjeldsfradrag på gjeld, og de var bekymret over at overgangsordningen kun ble gitt for tre år. Redusert eller bortfall av både statlig og kommunal bostøtte ble også løftet fram som en uheldig effekt av økt brutto uføretrygd.

Mange av deltakerne lever i økonomisk sårbare situasjoner også knyttet til forsørgeransvar for egne barn. Barnetillegget skulle sikres i ny uføretrygdordning på samme nivå uten at nivået på barnetillegget ble hevet. Samtidig var det flere av deltakerne med forsørgeransvar som knyttet inntektsendring til endring i barnetillegget.

Det var generelt lite optimisme blant deltakerne når det gjaldt å jobbe i kombinasjon med trygden. Mange av deltakerne var tydelige på at de ikke kunne jobbe på grunn av helsa. Friinntektsgrensen ble tatt opp av mange som en barriere for å jobbe mer, og at man fortsatte å tilpasse seg den ved ikke å ha inntekt over inntektsgrensen.

Flere hevdet at avkortningsreglene (kompensasjonsgraden) måtte bli bedre, og at man satt igjen med svært lite i ekstra inntekt for å jobbe mer. De erfarte ikke at nye regler ga økonomiske insentiver for å jobbe i kombinasjon med trygden. Noen av deltakerne på samlingen opplevde nærmest å tape på å jobbe, spesielt når man hadde store kostnader til transport.

De aller fleste som skal jobbe i kombinasjon med 100 prosent uføretrygd har behov for tilrettelagt arbeidsplass, arbeidsoppgaver eller tidsavgrenset arbeidstid. Det var liten tro på mulighet for å finne eller få tilbudt arbeid som passer i forhold til stillingsbrøk og med behov for tilpasset arbeid. Samtidig delte flere av deltakerne kreative tanker for hvordan man kunne jobbe litt i kombinasjon med trygden. Noen jobbet i kombinasjon med gradert uføretrygd, og blant annet var arbeidsgivers kunnskap om reformen og interesse for å øke arbeidsmengden viktig for å få jobbe mer.

Kontakt og dialog med NAV og Skatteetaten var viktig for mange brukere før og etter reformen. Informasjon og forståelse av endringene, og kunnskap om hvordan man går fram for å registrere inntekt, ha oversikt over inntekt, beregne skatt, kombinere arbeid og trygd var noe av det man hadde behov for.

Deltakerne hadde delte erfaringer med den skriftlige informasjonen fra NAV i forbindelse med iverksettingen av reformen. Samtidig var flere positive til A-meldingsordningen og SBL-løsningen, og noen trakk fram at informasjonen på nettsidene var lettere tilgjengelig enn informasjonsbrevne.

Behovet for egne kontaktpersoner eller saksbehandlere kom først og fremst opp når det gjaldt kontakten med NAV. Både behovet for spesialisert informasjon og veiledning for grupper med spesielle behov og funksjonsnedsettelse, og behov for tettere dialog og veiledning rundt arbeid og trygd ble meldt fra deltakere.

Generelt var mange fornøyd med informasjonen fra og kontakten med Skatteetaten, og flere trakk fram god kompetanse og regel om oppringninger som positivt hos Skatteetaten. Noen trakk fram at kontakten med Skatteetaten også involverer kommunikasjon med arbeidsgiver.

Innledning

Uførereformen ble innført 1. januar 2015, og ny uføretrygdordning erstattet den tidligere uførepensjonsordningen. Om lag 310 00¹ uførepensjonister ble ved utgangen av 2014 overført til nytt regelverk. Nytt regelverk la om pensjon til trygd skattlagt som lønn, og regelverket skulle gjøre det lettere og mer oversiktlig å kombinere uføretrygd med arbeidsinntekt.

FFO jobber for gode levekår for uføretrygdede. Vi støttet innføringen av uførereformen. Det er bra at reglene gjør det mulig å kombinere trygd og arbeid uten den tidligere urimelig avkortningen i trygden, og at man får beholde uføregraden om man jobber over friinntektsgrensen. Vi var derimot imot at friinntekten ble svært redusert i ny ordning.

Allerede før årsskiftet 2014/2015 ble FFO kontaktet av uførepensjonister som var bekymret for hvordan de ville komme ut økonomisk med de nye reglene. I løpet av vinteren og våren 2015 fikk vi mange tilbakemeldinger fra uføretrygdede som var overført til ny ordning. For å få dypere innsikt i uføres erfaringer med uførereformen gjennomførte vi i 2016 prosjektet «Livet som ufør – Ny uføretrygdordning». Vi inviterte personer som hadde uførepensjon før 2015 til en dagssamling, slik at de kunne dele sine erfaringer med oss. 42 uføretrygdede tok utfordringen og møtte oss til samtaler.

FFO inviterte bredt for å nå aktuelle deltakere. Responsen var stor, nærmere 130 personer meldte sin interesse for å delta. Vi hadde en ramme på inntil 50 deltakere, og vi foretok en utvelgelse av deltakere med variasjon i kjønn, alder og bosted, samt at det ble lagt vekt på om kandidatene ved påmelding hadde krysset av å ha erfaring med ett eller flere av de tre temaene for samtalene. Det var *ingen* forutsetning for deltakelse på samlingen at man var organisert i en FFO-organisasjon eller annen brukerorganisasjon, så deltakerne var både «organiserte» og «uorganiserte» brukere. Vi ønsket å høre ulike erfaringer utover «egne rekker».

Det var et formål med samtalene å få høre erfaringer med inntektsendringer, arbeidslinjen og med veiledning og kontakt med NAV og Skatteetaten før og etter 2015. Deltakerne ble delt inn i tre grupper som i løpet av dagen rullerte innom tre samtalestasjoner for de tre temaene. Møteledere og referenter var fagpersoner fra FFO eller samarbeidende organisasjoner, og de hadde strukturert samtalskjema som hjelpemiddel. Deltakerne hadde på forhånd blitt informert om hvordan dagen var tenkt lagt opp, og de hadde fått noen problemstillinger og spørsmål til refleksjon. Det var i utgangspunktet en utfordring med så pass store grupper, men deltakerne var aktive og positive til dele sine erfaringer.

Gruppesamtalene med deltakerne danner grunnlaget for denne rapporten. Samtalene er satt inn i en fagpolitisk sammenheng. Spesielt to nye studier fra FAFO² og NAV³ om ny uføretrygdordning med fokus på arbeidsdeltakelse, danner faglige grunnlag for vår innsikt i faktisk arbeidstilknytning for uføre etter 2015 og kjennskap hos brukere til de nye uføreglene. Erfaringene våre deltakere hadde på disse områdene passer i stor grad med funnene i disse forskningsrapportene.

Vi vil i rapporten gi en del fagpolitiske råd knyttet til ulike tema og problemstillinger. Dette er utfordringer vi mener krever en politisk løsning eller en forsterket samfunnsmessig innsats.

¹ Prop. 1 S (2015-2016) Arbeids- og sosialdepartementet.

² Uførereformen. Konsekvenser for yrkesaktiviteten. Magne Bråthen og Roy Nielsen, Fafo-rapport 2016:27.

³ Jobber de uføretrygdede mer etter uførereformen i 2015? Ragnar Hjellset Alne, Arbeid og velferd nr. 3 2016.

Uførereformen og inntektsendringer

I perioden like før og etter innføringen av uførerereformen dreide det offentlige ordskiftet seg i stor grad om hvilke konsekvenser regelendringer fikk for størrelsen på utbetalinger til de som mottok uføreytelser⁴. Deltakernes inntektsendringer og økonomiske levekår var et hovedtema for samtalen, og for mange var det dette temaet de hadde størst interesse i å snakke om.

Endret skattesystem

Mange av deltakerne hadde erfaringer og tanker knyttet til skatteomleggingen til inntektsskatt. Skatt er komplisert. Endringen i skatt har medført at noen uføretrygdete kan forvente å få endret nettoinntekt. Erfaringer fra førstelinjen i Skatteetaten⁵ når det gjaldt spørsmål om skattekort, var at det var utfordrende å veilede i spørsmål vedrørende uførerereformen og spesielt i spørsmål om overgangsordningene⁶. Mange ønsket konkret svar på om de får mer eller mindre utbetalt.

«Når det gjelder dette med inntekt (kompensasjon for skatt) – virker det som om etatene skyver fram og tilbake. Har fått 10.000 mindre utbetalt i året og ingen kan svare på hvorfor.»

Det kan være utfordrende å forstå at brutto uføretrygd har økt for å kompensere for økt skatt. Mange opplevde at man har fått økt skatt uten at man ser hensikten eller knytter det til økt brutto uføretrygd, eller som en sa:

«De 60 000 man kan tjene uten avkortning kompenserer for økt skatt.»

Om man ikke skal jobbe ved siden av uføretrygden eller ikke har andre inntekter enn uføretrygd, kan omleggingen til nytt skattesystem oppleves lite hensiktsmessig.

Overgangsordningen for beregning av skattefradraget og særfradrag for uførhet er komplisert. På samlingen ble det opplyst fra skatteetaten at overgangsordningen skal være tatt hensyn til på skattekortet, men at den enkelte selv må kontrollere skattetrekkmeldingen om inntekter, fradrag, gjeld og formue stemmer.

Råd fra FFO: Det er fortsatt viktig å gi god informasjon og veiledning om det nye skattesystemet og om kompensasjons- og overgangsordninger.

Det bør i enkelte tilfeller være mulig etter søknad å få ettergivelse av restskatt om den totale nettoinntekten er svært lav, og endringen skyldes omlegging av trygdeordningen.

Redusert gjeldsfradrag

Flere av deltakerne var berørt av redusert gjeldsfradrag på gjeld, og man var bekymret for at overgangsordningen kun ble gitt for tre år. Det ble rett før innføring av ny uføretrygdordning vedtatt en overgangsordning for uføretrygdete med gjeld⁷.

«Skjermingsreglene for skatt blir utfaset for tidlig»

⁴ Uførerereformen. Konsekvenser for yrkesaktivitet. Bråten og Nielsen, Fafø-rapport 2016:27.

⁵ Foredrag av Skatteetaten på Erfaringsamlingen.

⁶ Det innført overgangsregler (Skattefradrag for uføre) for Regelen om skattebegrensning for uføre i skatteloven § 17-1 første ledd bokstav a som opphørte fra 1. januar 2015, og overgangsregler for Særfradrag for uførhet i skattelovens § 6-81 opphørte fra 1. januar 2015. Disse overgangsregler er for de som fikk et halvt særfradrag for uførhet i 2014 uten å få uførepensjon fra folketrygden.

⁷ Forskrift 19. desember 2014 nr 1860 om skattefradrag for uføre, en treårig overgangsordning for å lette overgang til ny uføretrygd og lønnsbeskatning for en nærmere angitt gruppe uførepensjonister som fikk en betydelig nedgang i inntekten etter skatt.

Dette synet deles av partier på Stortinget. Kristelig folkeparti fremmet forslag i Innst. 3 S (2016–2017)⁸ om å utvide overgangsperioden for reformen til 2021, slik at uføre med gjeld sitter igjen med mer de neste fem årene enn med dagens ordning. I tillegg har mindretallet i Arbeids- og sosialkomiteen påpekt at regjeringen ikke har kommet tilbake til Stortinget med en vurdering av en mer permanent ordning knyttet til overgangsordningen for uføre med gjeld⁹.

Råd fra FFO: For å hindre at uføretrygdede får betraktelig forverrede økonomiske levekår bør regjeringen forlenge overgangsordningen for uføre med gjeld til 2021. Fra inntektsåret 2016 trappes skattefradraget ned til 67 prosent av det skattefradraget som er gitt i 2015. Ordningen må forlenges med et skattefradrag på 67 prosent. Regjeringen må også vurdere en permanent ordning for uføretrygdede med gjeld.

Uføretrygdet og forsørgeransvar for barn

Barnetillegget

Mange av deltakerne lever i økonomisk sårbare situasjoner også knyttet til forsørgeransvar for egne barn. Barnetillegget skulle sikres i ny uføretrygdordning på samme nivå uten at nivået på barnetillegget ble hevet. For å kompensere for økt skatt, ble fribeløpet for mottakere av barnetillegg økt til 3,1 G. Utbetaling etter skatt skal derfor være omtrent det samme som tidligere¹⁰.

Samtidig var det flere av deltakerne med forsørgeransvar som knyttet inntektsendringen til endring i barnetillegget, og en beskrev en opplevelse av at:

«Barnetillegget forsvinner på grunn av økt skatt».

Stortinget gjorde i behandlingen av statsbudsjettet for 2015 en endring i barnetillegget med virkning fra 2016¹¹. Det ble innført et inntektstak på samlet ytelse på 95 prosent av inntekt før uførhet. Det ble ikke fanget opp i samtalene om noen av deltakerne hadde direkte erfaring med innføringen av overgangsregler for innvilget barnetillegg før 1. januar 2016¹², eller om noen hadde fått innvilget barnetillegg etter 2016 og da berørt av inntektstaket på 95 prosent.

Likevel var det en bekymring hos deltakerne for økonomien som forsørger, og at myndighetenes endringer og press på ordningen med barnetillegget ga uforutsigbarhet og utrygghet.

Råd fra FFO: Selv om barnetillegget objektivt sett ikke er redusert på grunn av endret skattlegging, gir økonomiske endringer en ekstra bekymring når man skal forsørge barn. Endringen som ble vedtatt av Stortinget i 2014, rett før innføringen av reformen, har skapt usikkerhet knyttet til barnetillegget. Det gjelder også for reglene som ble vedtatt i forbindelse med selve uførereformen.

Regjeringen bør fjerne bestemmelsen om inntektstaket for samlet inntekt fra uføretrygd og barnetillegg.

Det er viktig å legge til grunn familieperspektivet når man gjør endringer i uføretrygdordningen. Innsatsen for å hindre barnefattigdom kan for mange familier knyttes direkte til trygdens totale inntektsnivå.

⁸ Innstilling fra Finanskomiteen om skatter, avgifter og toll 2017.

⁹ Innstilling 15 S (2016-2017).

¹⁰ Prop. 130 L (2010 – 2011) Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre)

¹¹ Hvis uføretrygd og barnetillegg overstiger 95 prosent av det som var inntekten før en ble syk, blir barnetillegget redusert (gjelder fra 1. januar 2016). Hvis en har fått innvilget barnetillegg før 1. januar 2016, er gjelder det overgangsregler ut 2020. Det ble i budsjettforliket for 2017 enighet om å utvide overgangsordningen for barnetillegget i uførereformen til 2021, samt å justere nedtrappingen, slik at barnetillegget blir 107 pst. fra 2017.

¹² På nasjonalt nivå er det beregnet at nye regler med et tak på samlet ytelse på 95 pst. målt mot inntekt før uførhet vil om lag 1 400 uføretrygdede få avkortet barnetillegget (Prp. 1 S (2015-2016) Arbeids- og sosialdepartementet).

Stu di estipend

En problemstilling som ble tatt opp av en deltaker var redusert eller bortfall av stu di estipend fra Statens Lånekasse til hjemmeboende barn. På grunn av økt bruttoinntekt hos foreldre mister barn behovsprøvd stu di estipend. Det er urimelig at man mister en slik støtte når nettoinntekten ikke endres, og bruttoinntekten kun er økt på grunn av omlegging av ordningen.

Råd fra FFO: Det må vurderes unntaksregler knyttet til Stu di estipend for barn med foreldre som har uføretrygd som inntekt. Det bør være egne regler for hvordan inntektsgrunnlaget skal rapporteres når barna søker om behovsprøvd stu di estipend.

Overgang til alderspensjon

Flere deltakere uttrykte bekymring for alderspensjonen de ville få når de ble alderspensjonister. Dette et område mange har behov for mer informasjon om.

Stortinget vedtok i behandlingen av Ny uføretrygd og alderspensjon til uføre (Prop.130 L (2010–2011)) å utsette avgjørelsen om hvordan uføres alderspensjon videre skal skjermes for levealdersjusteringsreglene til 2018.

Regjeringen fremmet i 2014 forslag om å innføre levealdersjustering ved å endre § 19-9 a i Folketrygdloven¹³, men kun Høyre og Fremskrittspartiet stemte for da Stortinget behandlet dette. Øvrige partier ønsket at Stortinget opprettholdt sitt tidligere vedtak om delvis skjerming og ny vurdering før 2018, da man på det tidspunktet vil ha bedre kunnskap om hvordan arbeidsføre faktisk tilpasser seg den nye levealdersjusteringen av alderspensjonen.

Råd fra FFO: Uføres alderspensjon må ikke levealdersjusteres på linje med den «ordinære» alderspensjonen, og skjermingen fra full levealdersjustering må gjøres permanent for alle.

Trygd fra offentlig tjenstepensjonsordninger

Noen av deltakerne hadde erfaringer med kombinasjon av uføretrygd fra folketrygden og en offentlig tjenstepensjon, og det ble fortalt om problemstillinger knyttet til det å kun ha offentlig tjenstepensjon.

«Selv om jeg har økt arbeidsinnsatsen fra 20 prosent stilling til 50 prosent, har inntekten kun økt med 2.997 kr i året. Når reiseutgifter til kjøring, bom osv. fram og tilbake til jobb tas med kommer jeg i minus. Jeg har forstått at grunnen til dette er at jeg mister pensjon fra SPK¹⁴ og deler av skattefradraget når jeg nå jobber 50 %.»

«Har vært i arbeid med 45 prosent uføretrygd fra SPK. Gikk over til AAP for den delen med restarbeidsevne, men venter nå på uføretrygd. Får beskjed fra NAV om at AAP vil danne grunnlag for den fremtidige uføretrygden og at hun har brukt opp retten til AAP.»

«Kombinasjon av uførepensjon og tjenstepensjon ble et problem. Tjenstepensjonen beskattes som lønnsinntekt, men blir ikke kompensert. Totalen går i minus etter skatt.»

Det er foretatt noen justeringer av regelverk etter 2015, som er knyttet til konsekvenser av omlegging av offentlig tjenstepensjon, samt samordningen av disse reglene med folketrygden. Vi

¹³ Prop. 66 L (2013–2014). Endringer i folketrygdloven, lov om Statens pensjonskasse og enkelte andre lover (tilpasninger til ny uføretrygd i folketrygden og ny uførepensjonsordning for offentlig tjenstepensjon).

¹⁴ Statens Pensjonskasse.

tenker spesielt på nye overgangsreglene for uførepensjon fra offentlig tjenstepensjonsordning, som nettopp har vært på høring. Endringene skal tre i kraft straks og gis virkning fra 1. januar 2015¹⁵.

Råd fra FFO: Myndighetene må fortsatt overvåke og justere uheldige effekter av offentlige- eller private uførepensjoner og samordningen av disse med Folketrygden.

Konsekvenser for bostøtten

Mange deltakere var opptatt av redusert eller bortfall av både statlig og kommunal bostøtte. Det virket som de midlertidige overgangsregler ikke fanget opp svært mange på samlingen. Rapport fra Husbanken (2016) bekrefter at mange uføre har mistet bostøtten¹⁶.

«Uføre har de seneste årene vært gruppen med størst nedgang i antall mottakere. Mens den generelle nedgangen i antall bostøttemottakere i juli fra 2014 til 2016 var på sju prosent, har antall uføre som får bostøtte falt med nær 30 prosent. Flere har falt ut av bostøtteordningen som følge av nye beregningsmåter. Noe av dette kan forklares med uførereformen som trådte i kraft i 2015.»

Kompensasjonsordningen for uførereformen i bostøtten¹⁷ for de som mottok bostøtte og uførepensjon før 2015 videreføres ut 2017. En slik ordning er positivt for de som kommer inn under ordningen. Det er samtidig svært krevende økonomisk for alle de som ikke er omfattet av kompensasjonen. 4000 uføre bostøttemottakere er ikke omfattet av skjermingen¹⁸.

Det er kommet flere henvendelser til FFO angående bostøtten for Unge Uføre. Unge uføre har falt helt ut av bostøtteordningen. Om man legger til grunn minsteytelsen for en enslig ung ufør, vil vedkommende ikke lenger ha krav på bostøtte ut fra inntektsgrensen. Inntekten i ny uføretrygdordning er per oktober 2016 for enslige unge uføre brutto på 269 396 kroner. Det er 17 396 kroner over inntektsgrensen for bostøtte i gruppe 1 og 38 396 kr over inntektsgrensen for bostøtte i gruppe 4¹⁹.

Råd fra FFO: Det må opprettes en permanent bostøtteordning med hevet inntektsgrense for alle uføretrygdede - uavhengig av om de er varig uføre og mottok bostøtte før eller etter 2015. Bostøtten må heves for alle slik at reduksjon i bostøtten på grunn av økt brutto uføretrygd kompenseres og prisjusteres. Det må spesielt sikres at unge uføre kommer inn i ordningen.

¹⁵ Høring – utkast til endringer i forskrift om overgangsregler for uførepensjon fra lovfestet offentlig tjenstepensjonsordning som er innvilget med virkningstidspunkt før 1. januar 2015. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--utkast-til-endringer-i-forskrift-om-overgangsregler-for-uforepensjon-fra-lovfestet-offentlig-tjenstepensjonsordning-som-er-innvilget-med-virkningstidspunkt-for-1.-januar-2015/id2520862/>

¹⁶ Rapport fra Husbanken, 22.9.2016.

¹⁷ Kompensasjonsordningen omfatter husstander som mottok bostøtte før 1. januar 2015, og som hadde en ufør person i husstanden. Regjeringen vil arbeide videre med en permanent løsning. (Prp. 1 S (2016-2017) Kommunal- og moderniseringsdepartementet). Ordningen hjemles i ny § 8 Beregningsreglar i samband med iverksetting av uførereforma i 2015, Forskrift om bostøtte. (Iverksettes fra 1. januar 2017).

¹⁸ Vel 4 000 uføre bostøttemottakere var ikke omfattet av kompensasjonen, fordi de enten ble uføre etter 2014, eller var nye bostøttemottakere etter at reformen trådte i kraft. Prop. 1 S (2016-2017) Kommunal- og moderniseringsdep.

¹⁹ Inntektsgrensen for beregning av bostøtte for unge har fire ulike nivå avhengig av hvor søkeren bor.

Gruppe 1: Oslo; kr 252.000.

Gruppe 2: Bergen, Trondheim, Tromsø, Stavanger og Bærum; kr 246.000.

Gruppe 3: Lørenskog, Asker, Skedsmo, Oppegård, Frogn, Nesodden, Kristiansand, Sola og Sandnes; kr 241.000.

Gruppe 4: Landet for øvrig; kr 231.000.

Kommunale egenandeler og fri rettshjelp

Noen av deltakerne nevnte økte kommunale egenandeler på praktisk bistand og andre kommunale tjenester. Økte egenandeler medfører at personens totale nettoinntekt blir redusert.

Det ble også tatt opp at økt bruttoinntekt gikk utover muligheten for fri rettshjelp. Å miste retten til fri rettshjelp går direkte ut over personers rettsikkerhet. Det å ha en rettshjelpsordning henger tett sammen med den individuelle adgangen til å få prøvd sin sak i rettsapparatet. En adgang som ikke må begrenses av den enkeltes økonomi.

Selv om et saksområde faller innenfor rettshjelploven, innskrenkes retten til rettshjelp til å gjelde de med aller dårligst økonomi. Inntektsgrensen er nå 246 000 kr for enslige (brutto årsinntekt) og 369 000 kr (brutto årsinntekt) for ektefeller og andre som lever sammen og har felles økonomi. Denne inntektsgrensen har vært uendret i mange år.

I forbindelse med endringer i rettshjelploven blir noen skjevheter på rettshjelpsområdet rettet opp ved å myke opp dispensasjonspraksis fra inntektsgrensen for fri rettshjelp i enkelte tilfeller²⁰. I statsbudsjettet for 2017 omtales uføretrygdede som en målgruppe med mulighet for å få slik dispensasjon²¹, men hver enkelt sak må vurderes individuelt.

Råd fra FFO: Kartlegge hvorvidt økt brutto uføretrygd har gitt økte kommunale egenandeler for uføretrygdede som mottar praktisk bistand og andre kommunale tjenester.

Inntektsgrensene for fri rettshjelp bør heves til minimum 4G for enslige og 7G for ektefeller og samboere. I tillegg må det, ikke bare ved bruk av dispensasjon, men også generelt, være slik at reell betalingsevne vurderes, særlig når det gjelder forsørgeransvar og sykdomsutgifter.

²⁰ Innst. 98 L (2016-2017) Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i rettshjelploven

²¹ Endring i dispensasjonspraksis vil også omfatte gruppen av trygdede som inntil 1. januar 2015 falt inn under inntektsgrensene, men som etter en omlegging av skattesystemet har falt utenfor rettshjelpsordningen. Prop. 1 S (2016–2017) Justis- og beredskapsdepartementet, side 196.

Uførereformen og arbeidslinjen

Å få flere uføretrygdete til å kombinere arbeid og trygd er et hovedmål i den nye ordningen. Samtaler om arbeidsdeltakelse i ny ordning var derfor et helt sentralt tema på samlingen.

Det var generelt lite optimisme blant deltakerne både når det gjaldt å klare å jobbe i kombinasjon med trygden, få et tilrettelagt arbeid i en tilpasset arbeidssituasjon eller å se at den nye ordningen ga muligheter som gjorde det enkelt og lønnsomt å arbeide.

Vi vil senere ta for oss erfaringer fra kontakten med NAV, men NAV er svært viktig for mange brukere når det gjelder arbeidslinjen i reformen.

«Vanskelig å forstå informasjonen fra NAV om hvordan man kan kombinere arbeid og trygd.»

«Jeg synes det er vanskelig å gå til NAV, for jeg har ikke en saksbehandler. Da må jeg først sende en svær mail med hva jeg vil.»

«En annen ting er at når du ringer, så kommer du til et menneske som spør hvilket årstall er du født og hvor du kommer fra. Når jeg kommer ned dit, så har de fjernet alt sammen. Ingen personlig veiledning. Folk som går rundt på gulvet og spør.»

«Må stå på selv for å få jobb, får ikke hjelp fra NAV.»

Om en har vært lenge vekk fra arbeidslivet kan det kreve mye bare å ta kontakt og begynne å undersøke mulighetene for arbeid. Mange savnet å ha en saksbehandler.

Råd fra FFO: Det bør utvikles en egen handlingsplan i NAV for hvordan man kan få kontakt og dialog med uføretrygdete som vurderer å jobbe mer ved siden av trygden. Det bør være et eget kontaktsenter/kontakttelefon med personer som er spesialisert på denne type samtaler. Mange uføre trenger hjelp til å se muligheter, og det trengs god veiledning for hvordan man går fram for å komme i arbeid. For svært mange vil det være en lang og krevende prosess å gå ut i arbeid igjen, selv om det bare er i en liten stillingsbrøk.

Kan ikke jobbe på grunn av helse

Mange av deltakerne var tydelige på at de ikke kunne jobbe på grunn av helse. At det knytter seg utfordringer til økt arbeidsdeltakelse understrekes i Fafo-rapporten (2016)²²:

«Personer som mottar en uføreytelse har et helseproblem som gjør at arbeidsevnen er nedsatt. For mange vil helseproblemet sette begrensninger for hvor mye, om i det hele tatt, man kan delta i arbeidslivet.»

Dette er et aspekt som er viktig å ta med når man drøfter arbeidslinje og uføretrygdordning. Mange på samlingen har kjent på tapsfølelse og sorg for at helse har gjort det umulig å arbeide, og alt fokuset på arbeidslinjen oppleves sårt. For en del handler det om at helse ikke skal forverre seg, og de må bruke tid og ressurser på det og ikke yrkesaktivitet.

«Noe ganger må vi utføre bare holde helse vår bra slik at vi ikke kommer til å koste samfunnet enda mere.»

²² Uførereformen. Konsekvenser for yrkesaktiviteten. Magne Bråthen og Roy Nielsen, Fafo-rapport 2016:27.

Restarbeidsevne er et begrep som blir brukt mye knyttet til uføretrygd og arbeid. Samtidig kan det for enkelte være vanskelig oppleve at en har restarbeidsevne om bare litt lønnet arbeid tar all energien.

«Jeg føler meg jo egentlig frisk i forhold til for 20 år siden. Og det å kunne komme ut og røre meg litt er bra. Men du har brukt hele energien på de fire timene. Da er det ikke positivt. Resten av døgnet må du kompensere for å komme deg opp igjen.»

Samtidig kan det være enklere om man har en spesialkompetanse og kan ta på seg oppdrag en helt kan styre selv, som en deltaker med en svært krevende kronisk sykdom.

«Jeg kan ta på meg små jobber som regnskapsfører med hjemmekontor – det fungerer.»

Råd fra FFO: Det er viktig å få fram i den offentlige debatten at det er legitimt å være 100 prosent uføretrygdet og ikke kunne jobbe. Selv om arbeidslinjen er bærende, er det negativt med holdninger i et samfunn om at alle kan jobbe bare de vil. Mennesker har en like stor verdi om man er i jobb eller ikke.

Lite økonomisk insentiv i ordningen for å jobbe mer

Det var gjennomgående at mange forholdt seg til friinntektsgrensen på 60 000 kr for arbeidsinntekt ved siden av trygden. Mange opplever fortsatt friinntektsgrensen som en barriere for å jobbe mer. Adgangen til å tjene 88 370 kroner (grunnbeløpet i 2014) uten at det påvirker uføretrygden er fjernet. I følge Fafo, så kan reduksjonen av fribeløpet (hvor mye man kan tjene på arbeid uten av uføretrygden avkortes) ha motarbeidet insentivene som ligger i reformen²³.

Det kom også fram at noen deltakere ikke helt hadde oversikt over konsekvensene av å tjene over friinntektsgrensen, og ikke alle kjente trygghet for hvordan dette kunne påvirke uføregraden²⁴.

«Har forsøkt å holde meg innenfor inntektsgrensen, og det er lite motiverende med en inntektsgrense på 60 000 kr. Jeg er redd for å miste trygden og måtte søke på nytt hvis en overskrider inntektsgrensen.»

Enkelte oppga at de ville sitte igjen med svært lite for å jobbe.

«Sitter igjen med 57 kroner/t for alt som han tjener over 1G/60.000»

Flere viste til at hvor mye trygden reduseres når en tjener over friinntektsgrensen avhenger av kompensasjonsgraden²⁵, og flere hevdet at avkortningsreglene måtte bli bedre.

En reduksjon av kompensasjonsgraden har *ikke* vært brukt som et virkemiddel for å påvirke arbeidstilbudet til de uføretrygdede i forbindelse med uførereformen i 2015²⁶. Alne (2016) påpeker

²³ Fafo-rapport.

²⁴ Nye uføreregler sikrer at inntekt utover friinntektsgrensen ikke påvirker uføregraden. Folketrygdloven § 12-10.

²⁵ Reduksjonsmodellen frikobler uføregraden fra restarbeidsevnen, fordi reduksjonen av uføretrygd mot arbeidsinntekt ikke avhenger av uføregraden. Det er isteden hvor stor andel av tidligere arbeidsinntekt uføretrygden ville erstattet ved 100 prosent uførhet, altså den reelle kompensasjonsgraden, som bestemmer hvilke økonomiske insentiver de uføretrygdede har for å opparbeide seg en arbeidsinntekt utover 0,4G. For en person med gradert uførhet blir det dermed kalkulert hvilken utbetalt uføretrygd denne personen ville hatt ved hundre prosent uførhet, og på bakgrunn av dette beløpet og tidligere arbeidsinntekt beregnes den reelle kompensasjonsgraden. Det såkalte «reduksjonsbeløpet» av uføretrygd mot arbeidsinntekt bestemmes av følgende formel, som gjelder for alle uføretrygdede: Reduksjonsbeløpet = overskytende inntekt over 0,4G x reell kompensasjonsgrad. (Alne, Arbeid og velferd 2016)

²⁶ Jobber de uføretrygdede mer etter uførereformen i 2015? Ragnar Hjellset Alne, Arbeid og velferd nr. 3 2016.

at det kan være vanskelig å påvirke sannsynligheten for at uføretrygdede går inn i arbeidsmarkedet uten å forandre kompensasjonsgraden i uføretrygden.

Det kom også fram erfaringer knyttet til at reduksjonsmodellen ikke har en sosial profil.

«Kompensasjonsordningen er forferdelig uttettferdig, hvis du har liten inntekt fra før blir du avkortet veldig mye.»

«Lavt beregningsgrunnlag for trygden, og en jobb med høy inntekt med bonusordninger ved siden av trygden gjorde at hele trygden forsvant.»

Det bekreftes av Alne (2016) at det er de med høy inntekt før uførhet som har størst insentiv til å arbeide etter uførereformen, fordi denne gruppen har en lavere kompensasjonsgrad.

«Formelen som beregner reduksjonsbeløpet viser at personer med en høy reell kompensasjonsgrad vil ha mindre insentiver til å arbeide enn personer med lav reell kompensasjonsgrad. Grunnen til dette er at reduksjonsbeløpet som avkorter uføretrygden mot arbeidsinntekt er størst for personer som har hatt en lav arbeidsinntekt før uførhet, fordi denne gruppens reelle kompensasjonsgrad er høy.» (Alne, 2016)

Alne (2016) sier dette om forventet effekt på sannsynligheten for å være i arbeid:

«Uførereformen gir få nye insentiver til å gå inn i arbeidsmarkedet for de uføretrygdede som ikke tidligere var i arbeid. Friinntekten er redusert fra 1G til 0,4G, men alle arbeidsinntekter under 0,4G er upåvirket av uførereformen. Reduksjonsmodellen gjør at de uføretrygdede som hadde en arbeidsinntekt mellom 0,4G og 1G før uførereformen får lavere utbetalinger etter uførereformen, gitt lik timelønn og arbeidstilbud. En person med uendrede preferanser som ikke var i arbeid før reformen, vil kun gå inn i arbeidsmarkedet etter uførereformen dersom restarbeidsevnen gjør at vedkommende kan tjene en arbeidsinntekt som er høyere enn 1G.»

Mange tar opp reisekostnader som gjør at det for noen nærmest blir en utgift å jobbe. Helseproblemer og funksjonsnedsettelse gjør at mange merker at transport til og fra jobb for å jobbe noen få timer kan være krevende.

«Jeg jobbet 40 prosent fordelt med to timer på ulike dager, da jeg ikke klarte lengre sammenhengende arbeidsøkter. Ble veldig mye i reisekostnader.»

Råd fra FFO: Det bør vurderes flere økonomiske insentiver i uføreordningen som gir flere økt motivasjon for å arbeide i kombinasjon med trygden.

Kombinasjon gradert uføretrygd og jobb

Ny uføretrygdordning skal gi bedre muligheter for personer med gradert uføretrygd til å jobbe mer. Alne (2016) finner ingen signifikant endring i antall arbeidstimer hos uføretrygdede med gradert uførhet, og at sannsynligheten for å være i arbeid for denne gruppen har sunket med 1,9 prosent i ny uføretrygdordning.

Blant deltakerne på samlingen var det noen som hadde gradert uføretrygd. Erfaringene med ny ordning var ikke entydig positive.

«Om jeg ønsker å jobbe mer i perioder, så ønsker de ikke å betale mer fordi de har et budsjett»

«Arbeidsgiverne er ikke informert om reformen. De skjønner ikke hvordan det blir hvis de ønsker å utvide arbeidsinnsatsen.»

«Vanskelig å få informasjon om hvilke regler som gjelder når en skal jobbe over inntektsgrensen.»

En deltaker opplever at arbeidsgiver ikke forstår nytt regelverk, og at hun blir ført opp med overtid som hun kunne avspasere om hun jobber ekstra utover den graderte trygden og stillingsprosenten. En annen opplevde at det var «umulig å være syk», og lurte på sykepengerrettighetene i et ansettelsesforhold med gradert uføretrygd.

Vanlig regler for sykepenger gjelder når man er i et arbeidsforhold både med gradert og 100 prosent uføretrygd. Samtidig kan man lett utsettes for negative holdninger knyttet til sykefravær når man har en kronisk sykdom eller nedsatt funksjonsevne. Arbeidsgivere og kollegaer bør anerkjenne at man er i jobb med den «friske» delen. Det er lett å bli koblet med den nedsatte arbeidsevnen man har en gradert uføretrygd for, og at mange uføre kan ha en svingende helse.

Noen deltakere pekte på skatteregler for gradert trygd og lønn. Personer som mottar ytelser eller lønn fra flere utbetalere/arbeidsgivere fikk på samlingen råd fra Skatteetaten om å kontrollere at bare en utbetaler bruker del 1 av tabellkortet. Om man ikke har gjort det slik, kan det ha medført feil i skatteleggingen.

Råd fra FFO: Myndighetene må løfte fram utfordringene knyttet til gradert uføretrygd og deltidsjobb.

Varig tilrettelagt arbeid

Noen av deltakerne som tok opp varig tilrettelagt arbeid (VTA) som en jobbmulighet de ønsket, men som var vanskelig å få. VTA er ikke en direkte problemstilling knyttet til ny uføretrygdordning (bortsett fra at friinntektsgrensen på 1 G er beholdt for VTA). Ordinært arbeid er målet til de fleste, men for enkelte kan en skjermet arbeidsplass eller VTA i ordinært arbeidsliv være en god løsning.

Det var en erfaring fra noen av deltakerne å være i «gråsonen» for varig tilrettelagt arbeid, og en deltaker opplevde av å bli skjøvet ut av en slik arbeidsmulighet.

En deltaker hadde erfaring fra VTA i ordinær virksomhet, men opplevde at man ikke fikk noe igjen for det – spesielt også fordi han hadde lang reisevei. VTA gir ikke mye ekstra inntekt i tillegg til trygden, bortsett fra en liten «bonuslønn».

Råd fra FFO: Arbeidsmuligheter for uføretrygdede knyttet til VTA bør gjennomgås.

Det skal nå igangsettes et statlig forsøksprosjekt hvor VTA i skjermet virksomhet knyttes til utviklingshemmede og andre funksjonshemmede som er ung ufør og har behov for tjenester fra kommunen etter lov om kommunale helse- og omsorgstjenester²⁷. Det er viktig at uføre som ikke inngår i denne målgruppen, men som selv tenker at VTA er en mulighet for dem - ikke stenges helt ute fra et slikt jobbtilbud i framtiden. Samtidig er FFO kjent med at økningen i antall VTA-plasser de siste årene har stadig kommet andre diagnosegrupper enn utviklingshemmede til gode (NOU 2016: 17, På lik linje, side 83), slik at vi ser at dette er en gruppe uføre som bør få et bedre arbeidstilbud.

Tilrettelagt arbeid og arbeidsplass

De aller fleste som skal jobbe i kombinasjon med 100 prosent uføretrygd har behov for tilrettelagt arbeidsplass, arbeidsoppgaver eller tidsavgrenset arbeidstid.

Det var lite optimisme blant deltakerne når det gjaldt mulighet for å finne eller få tilbudt arbeid som passer i forhold til stillingsbrøk og med behov for tilpasset arbeid.

²⁷ Forsøk med varig tilrettelagt arbeid i kommunal regi. Status for forsøk, brev ASD 21.12.2016.

«Har utdanning og vil gjerne jobbe innenfor det jeg er utdannet som. Men det må være en liten stilling og veldig fleksibel. Vanskelig å finne en interessant jobb for meg i en liten stilling, men jeg vil jo gjerne yte den lille kompetansen som jeg kan.»

«Ingen som ansetter noen i 20 prosent.»

«Istedenfor å finne en jobb som ikke finnes, har jeg heller hjulpet min funksjonshemmede sønn med hans utdanning»

En deltaker trakk fram positiv erfaring med NAVs Kompetansesenter for tilrettelegging og deltakelse.

«NAVs Kompetansesenter for tilrettelegging og deltakelse fungerer bra. De har spesialpsykologer.»

En annen deltaker oppga at hun slet med å få NAV til å tilrettelegge på arbeidsplassen.

Råd fra FFO: Uføretrygdete som ønsker å jobbe må få bedre veiledning og oppfølging fra NAV. Det er mangel på små stillinger og arbeidsoppgaver som er fleksible nok for personer med en varierende helsetilstand. Uføretrygdete må få rett til tilretteleggingstiltak som andre.

Behov for ny og oppdatert kompetanse for å komme i arbeid

Flere deltakere har erfart at det er vanskelig å få oppdatert sin kompetanse mens man er uføretrygdet, samt å skaffe ny utdanning. Mange opplevde å sitte med utdatert kompetanse og kunne kun bidra med ferdigheter man hadde før man ble uføretrygdet. Flere mente NAV må bistå med hjelp til studier og omskolering/oppdatering av kunnskap.

Råd fra FFO: Uføre må få informasjon og veiledning om muligheten for å studere på deltid uten avkortning i trygden. NAV bør gi bistand til uføre som har behov for ny kompetanse eller omskolering for å jobbe i kombinasjon med trygden. Det må også gis vedtak om tilrettelegging i utdannings situasjonen. Uføre som vil studere har for eksempel ikke rett på funksjonsassistanse.

Å tenke annerledes knyttet til jobbmulighet

Mange av deltakerne opplevde at de er for syke til å være i et ansettelsesforhold. Noen var inne på andre kreative løsninger for å jobbe litt, som å for eksempel selge håndarbeidsprodukter.

«Det er mulig å tjene 50.000 kr på kunst når det er en hobby.»

«Jeg kan ikke jobbe. Ikke i det hele tatt. Jeg har tre forskjellige typer lidelser. Jeg har prøvd. Flere ganger. Og det ender med at jeg blir dårligere og går i bakken. Men jeg er kommet frem til at jeg vil gjøre noe, ikke bare sitte hjemme. Jeg vil undersøke om jeg kan starte selvstendig – styre dagen selv. Ingen vil ansette en med så mange sykdommer.»

«Må ha jobb med liten stillingsprosent, og har bare kapasitet til å jobbe 3 timer to dager i uka - noe som er vanskelig å få tak i. Vil forsøke å få jobb som støttekontakt i kommunen.»

«Flere kan dele et årsverk.»

Råd fra FFO: For noen kan det være en løsning å tenke «helt ut av boksen» med hensyn til arbeidslivet. Det bør finnes et sted man kan søke råd og motivasjon, og eventuelt økonomisk støtte om man tenker å starte sin egen virksomhet o.l.

Alle har med seg sin historie..

Alle deltakerne har sin egen historie, og for noen handlet historien om en oppvekst med mobbing – som for enkelte hadde fortsatt inn i voksenlivet og i tidligere arbeidsforhold.

Livet både før og etter innvilgelse av uføretrygd kan være svært krevende for mange. Alle som jobber med inkluderende arbeidsliv – både politisk, faglig eller med tjenesteutøvelse – må ha dette med som et bakteppe. Mange av deltakere delte historier den dagen med FFO som gjorde sterkt inntrykk, og som gjorde oss klokere og mer ydmyke når det gjelder denne gruppen.

Fokuset på arbeidslinjen og nye regler kan medføre at man glemmer menneskene og livssituasjonene som er bak tall og fakta om uførereformen. Å delta i arbeidslivet handler om mer enn kroner og øre. For dem som har opplevd å bli støtt ut av arbeidslivet kan det være ekstra vanskelig å tro på muligheter og et inkluderende arbeidsliv. Bråthen og Nielsen (Fafo-rapport 2016) fant i sin studie at blant helt uføre med psykiske lidelser sank andelen sysselsatte ved innføring av uførereformen. Reduksjonen blant helt uføre med psykiske lidelser ser imidlertid ut til å ha vært synkende gjennom hele perioden, og det er dermed usikkert om reduksjonen i 2015 skyldes reformen eller om det er en fortsettelse av en trend som har gått over flere år.

Informasjon og dialog med NAV og Skatteetaten

Kontakt og dialog med NAV og Skatteetaten var viktig for mange brukere før og etter reformen. Informasjon og forståelse av endringene, og kunnskap om hvordan man går fram for å registrere inntekt, ha oversikt over inntekten, beregne skatt, kombinere arbeid og trygd var noe av det man hadde behov for. Skatteetaten og NAV har samarbeidet med gjennomføringen av reformen og kontakt med uføretrygdede.

Kontakt med NAV

De fleste har lang erfaring med NAV fra midlertidige helse relaterte ytelser og prosessen rundt avklaring for arbeid og trygd. Mange har med seg både positive og negative opplevelser fra tiden de skulle følges aktivt opp i NAV-systemet. Den nye uføretrygdordningen gjenopptok informasjons- og veiledningsbehovet mellom NAV og brukeren, og for noen var det mange år siden de aktivt hadde forholdt seg til NAV.

Informasjon fra NAV om reformen og ny trygdeordning

Det ble delt noen generelle betraktninger knyttet til informasjon fra NAV rundt omleggingen av uføreordningen.

«Jeg er ganske godt fornøyd og har vært positiv til omleggingen, selv om det har vært noen utilsiktede konsekvenser (friinntekten). Har tro på at ordningen vil fungere godt/bedre enn den gamle. Har fått info av nettsider og brev. Synes brevet om selve omleggingen var ok og forståelig.»

NAV hadde i forkant av iverksetting av reformen avholdt informasjonsmøter om ny ordning i alle fylker, men svært få av deltakerne på samlingen hadde hørt om disse møtene og kun 2-3 oppga å ha deltatt på et møte.

Deltakerne hadde ulike erfaringer med den skriftlige informasjonen fra NAV i forbindelse med iverksettingen av reformen.

«Stort problem med reformen at viktige vedtak kom så tett opp på implementering. Derfor kunne ikke NAV eller Skatt lage informasjon som det var behov for på alle områder.»

«Har alltid hatt godt inntrykk av NAV, men infoen som kom i forbindelse med ny uføretrygd var ikke lett å forstå.»

Noen delte synspunkter på brevene som var kommet med informasjon om reformen og om endringer knyttet til den enkeltes trygd.

«Brevene var komplisert! Fordi det er standardinfo og er ikke tilstrekkelig tilpasset hver enkelt sin situasjon.»

«Brevene ga ikke svar på hva man egentlig lurte på. Nemlig hva ville man få i netto.»

«For de med kognitiv svikt var det veldig vanskelig. Burde vært en lettest-versjon.»

Det var deltakere som savnet helt spesifikk informasjon.

«Savnet informasjon om dette med kompensasjonsgraden.»

«Ringte NAV og spurte om alderspensjon og uføretrygd – har ikke fått noe ordentlig svar på dette.»

En del hadde hatt behov for å kontakte NAV per telefon og det var delte erfaringer med hvordan de opplevde samtalene og veiledningen fra NAV.

«Ikke positivt inntrykk av NAV lokalt, men har veldig positivt inntrykk av de på telefon.»

«Har forsøkt å kontakte NAV, men føler ikke at hun får svar. Får ikke kontakt. Ingen ringer opp igjen. Har brukt Mitt Nav, føler ikke får svar der heller.»

«Flere sa de skulle ringe opp igjen, men gjorde det ikke.»

Flere uttrykte behov for mer spesialisert kompetanse og veiledning fra NAV.

«NAV må sørge for at bemanning i 1. linje er skolert til å svare på spørsmålene.»

«NAV må spesialisere seg mer på det som skal svares på. Det må være egne kontaktsenter for spesielle tema. Det nytter ikke at «alle skal kunne alt». Regelverket er alt for komplisert.»

For noen ble det komplisert å forholde seg til informasjon om ny inntekt fra to etater.

«Har opplevd å få sprikende info fra de to etatene. Skatt sier han har gått opp i inntekt, NAV sier at han har gått ned. Skatt sier de ikke får de riktige tallene fra NAV.»

«Kontakt med NAV/Skatt krever at man har satt seg inn i ting på forhånd. Får beskjed om å finne ut ting på egen hånd. Har bedt om papirutskrift av samtaler, slik at det er lettere å finne tilbake.»

Flere var inne på at det hadde vært bra med en fast kontaktperson eller saksbehandler.

«De som sitter i 1. linje har manglende kompetanse og de som sitter i baklandet, har generell kompetanse (og kun det). Hadde vært fint å ha EN kontaktperson i NAV, som hadde ansvar for å finne svarene for en.»

«Fellesnummeret er noe herk! Ber om å få snakke med saksbehandler og da spør de: Ja, hvorfor skal du snakke med saksbehandler da? Første saksbehandleren fikk jeg privatnummeret (jobb) til. Og det vil jeg gjerne at flere skal gjøre. Tungvint system med via via.»

«Når man ringer til NAV får man ikke snakke med saksbehandleren eller de som kjenner den enkelte saken.»

Det ble også spilt inn at personer med psykiske utfordringer burde blitt fulgt opp på en bedre måte.

«Burde kanskje være egne kontaktpersoner for folk med sammensatte/psykiske vansker?»

«Personer med angst som ikke får ordentlige svar, blir sykere av å være kontakt med NAV. Må møtes med respekt!»

Enkelte opplevde at det var enklere å oppsøke sitt NAV-kontor fysisk, og at det lokale kontoret hadde mulighet til svare på spørsmål.

«Jeg gikk på besøk på NAV og traff en hyggelig fyr, som svarte på det jeg lurte på.»

Kontakt med NAV om arbeid og trygd

Kunnskap om hvordan man kan kombinere arbeid og trygd er en sentral del av reformen. Mange delte erfaringer med hvordan de opplevde informasjon fra NAV om denne muligheten.

«Det er ønskelig å jobbe mer i perioder man er friskere. Kontaktet NAV og spurte om dette. Og sa det var ny reform som kom. Hun på NAV hadde ikke hørt om denne reformen, og sa det ikke gikk an å jobbe mer i perioder. Måtte kunne jobbe mer stabilt over tid.»

«NAV kunne ikke svare på ting når det gjelder å øke arbeidsinnsatsen. Hva slags konsekvenser har det? Hvor/hvordan skal man melde fra?»

«Jeg var på NAV for å høre om hvordan en skal gjøre når en skal jobbe litt ekstra. Hvordan skal en vite hva en skal gjøre når en jobber variabelt? Ingen kunne svare på NAV-kontoret. Måtte bare gå inn på MinSide og legge inn for hver mnd.»

Brukerundersøkelser foretatt i desember 2014 viser at de delene av det nye regelverket som berører fordeler ved å kombinere yrkesinntekt og uføretrygd, var mindre kjent enn spørsmål som at uføreytelsen ville bli beskattet som lønn²⁸.

Nye IKT-system for kontakt og inntektsinnmelding

I forbindelse med ny uføretrygdordning er det innført flere nettløsninger og innmeldingssystem for inntekten. A-meldingen²⁹ og selvbetjeningsløsning er helt sentrale IKT-verktøy for brukeren. I tillegg til at viktig informasjon legges på «MinSide». Fra 1. januar 2017 skal alle månedlige utbetalinger kun gis elektronisk til brukeren³⁰.

Flere var positive til A-meldingsordningen og SBL-løsningen, og noen trakk fram at informasjonen på nettsidene var lettere tilgjengelig enn informasjonsbrevene.

«A-melding og SBL-løsningen til NAV (inntektskalkulatoren) fungerer bra.»

«Nettside Ny uføretrygd var ganske bra. Men kanskje ikke utfyllende nok. Hadde f.eks ikke noe om tjenstepensjon (dette var en utfordring). Lettere å finne fram i slike nettsider enn i brev. Regnestykkene var fornuftig satt opp. De var ærlige i informasjonen. Brevene var mye vanskeligere å forstå.»

«Jeg er fornøyd. Særlig er SBL-løsningen bra. Synes ikke heller brevene var så vanskelig. Utenom det med kompensasjonsgraden. Ble sluset inn på nettsiden, som ga mer info.»

Råd fra FFO: Det må fortsatt jobbes med å forbedre informasjon og veiledning om regelverket i ny uføretrygdordning på en måte som er forståelig for den enkelte uføretrygdede. Noen har behov for spesielt tilrettelagt veiledning. Flere av deltakerne peker på «ringe-tilbake» ordningen hos Skatteetaten som bra. Dette er en brukervennlig løsning som man bør vurdere å opprette hos NAV.

Veiledning og informasjon om hvordan man kan kombinere arbeid og trygd bør spesielt vektlegges. Uføre som trenger veiledning rundt prosessen med å skaffe arbeid og rettigheter som uføretrygdet arbeidstaker, må få det. Det bør også vurderes å sende ut motiverende brev med opplysninger om hva NAV kan tilby av bistand om man ønsker å jobbe ved siden av trygden.

Kontakt med Skatteetaten

Kontakt og dialog med skatteetaten knyttet til inntektsendringer og skatt var for noen forholdsvis ny erfaring eller det var lenge siden sist. En hadde forholdt seg kun til NAV da man var uførepensjonist.

Informasjon fra og dialog om omleggingen og inntektsendringer

Generelt var det mange som var fornøyd med informasjonen fra og kontakten med Skatteetaten.

«Har ingen negative opplevelser ift Skatteetaten. Har fått info hun trenger. Har fått svarene hun trenger. Når du ringer og står i kø, så ringer de tilbake. Skatt har ikke like stor innflytelse på

²⁸ NAVs brukerundersøkelse desember 2014. Fafo-rapport 2016:27.

²⁹ Lov om arbeidsgivers innrapportering av ansettelses- og inntektsforhold m.m. (a-opplysningsloven).

<https://www.nav.no/no/Bedrift/Tjenester+og+skjemaer/Aa-registeret+og+a-meldingen/Ny+rapporteringsordning+fra+1+januar+2015>

³⁰

<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kontakt+NAV/Utbetalinger/Utbetalinger/Utbetalingsmeldingene+finner+du+p%C3%A5+nett>

økonomien min som NAV har, så da er det ikke like viktig å finne ut av ting. Skatt har spesialister som kan svare på ting. Og de ringer opp igjen hvis de må sjekke ting.»

«Skatt har bedre kompetanse og grunnutdanning. Derfor er de flinkere å svare på ting.»

«Skatt har opplyst bra.»

«De har regel om oppringninger.»

«Skatteetaten virker profesjonelle og sikre. Da får man ikke like stort behov for å sjekke riktigheten. Motsatt med NAV.»

Noen erfarte at informasjonen ikke var like god ved oppstart av reformen.

«Skatt fungerer vesentlig bedre enn NAV. Men i starten av reformen virket de usikre.»

«Tidlig i prosessen fikk man mye «vet ikke-svar». Personer med psykisk helse ble veldig usikre på grunn av dette. Prosessen kom litt brått på. Det er viktig å være ute i veldig god tid med informasjon, slik at info kommer FØR selve prosessen er i gang.»

Hovedårsaken for mange til å kontakte skatteetaten er naturlig nok spørsmål om inntekt og skattetrekk. Det var delte erfaringer.

«Jeg var en av de som fikk omlegging fra tabell til prosent enda jeg ikke hadde noen tilleggsinntekter. Info om skattekort har vært dårlig. Har bare fått «sånn det er-svar».

«Har også fått god info fra Skatt. Har fått beskjed av å legge inn ekstrainntekt pga styrehonorar (beløp som er innafor fribeløpet på Skatt). La det inn i SBL. Og fikk høyere skatt! Har ikke kontaktet Skatt om dette. Mye usikkerhet rundt dette med styrehonorar (grenser, hva som er skattbart, hva som legges sammen osv)»

«Erfaring med skatt er dårlig. Fikk kjempestor restskatt (62.000 mer i skatt enn i fjor). Ringte og spurte, men fikk ingen forklaring. «Sånn er det bare. Fra høyere hold». Fikk ingen god forklaring på hvorfor.»

«Tok kontakt med skatt hvorfor han fikk mindre utbetalt. De svarte bare at dette ville bli rettet opp i desember og sommerferie, men dette stemte ikke.»

Det kom fram at kontakten med Skatt også involverte kommunikasjon med arbeidsgiver.

«Jeg ringte skatt og spurte mht hvor mye jeg kunne tjene ekstra ved siden. Stor uenighet mellom skatt og min arbeidsgiver, på hva som skulle betales av skatt.»

System for kontakt og innmeldinger

Også Skatteetaten har IKT-løsninger og verktøy som uføretrygdede kan benytte. Altinn ble trukket fram som sikker elektronisk kanal hvor en kan sende inn spørsmål.

«SBL-løsningen fungerer bra. Man får brev med en gang, så da får man mye raskere beskjed enn før.»

«Morsom å leke seg med løsningen – gir god info både om skatt og hvordan man vil komme ut ift inntekt.»

Råd fra FFO: Det må fortsatt satses på kommunikasjon med uføretrygdede om inntekt og skatt, og samarbeidet med NAV må videreutvikles. Spesielt må det samarbeides i spørsmål knyttet til arbeidsdeltakelse og inntekt fra arbeid.

Erfaring med ny uførereform

En trygd å leve av

Inntektsendringer er det som har opptatt den enkelte trygdemottaker mest rundt reformen. Økonomiske virkninger for brukerne har hatt størst politisk fokus, og det har vært forventninger om at myndighetene justerte regelverket slik at utilsiktede økonomiske konsekvenser for uføre ble rettet opp.

Uførepensjonister som ble overført til ny uføretrygdordning fikk omregnet uførepensjonen slik at verdien av ytelsen etter skatt skulle være om lag uendret fra 2014 til 2015. Alle som mottok full uførepensjon fra Folketrygden, og som ikke hadde andre inntekter eller fradrag utover standardfradrag, fikk en ytelse etter skatt på samme nivå som den tidligere uførepensjonen. I andre tilfeller kan nettoinntekten ha blitt endret. Det ble i 2015 anslått at 4 av 10 uføretrygdede kunne få en redusert inntekt³¹.

Noen av inntektsendringene uføre opplever er tilsiktede konsekvenser av ny ordning, mens andre ikke er det. Uføretrygdede kan også oppleve endringer i andre velferds- og støtteordninger på grunn av økt bruttoinntekt. Myndighetene har etter 2015 foretatt enkelte regelendringer og overgangsordninger for å kompensere for utilsiktede konsekvenser³².

Det kom ikke nok informasjon fram i våre samtaler med deltakerne til at vi inngående kan beskrive erfaringer fra en tilsiktet eller utilsiktet effekt av reformen. Likevel fikk vi innblikk i erfaringer med mange av de beskrevne tilsiktende og utilsiktede effektene som er kjent før og etter reformen.

Den endelige offentlige oversikten over inntektsutviklingen foreligger foreløpig ikke ved utgangen av 2016. Dette er en oversikt vi forventer at myndighetene snart legger fram. Stortingets mindretall løftet inn en slik forventning i statsbudsjettbehandlingen for 2017.

«Stortinget ber regjeringen følge opp henstillingen fra et enstemmig storting og komme tilbake til Stortinget på egnet måte, med en gjennomgang av utilsiktede virkninger av uførereformen, basert på ligningstall for 2015, herunder å finne en langsiktig løsning for dem som opplever å få redusert nettoinntekt fra 1. januar 2015³³.»

Deltakerne representerte seg selv og sin egen historie. Selv om erfaringene ikke er representative for alle uførepensjonister som ble uføretrygdede i 2015, er det stemmene fra en gruppe hvor mange har en utsatt økonomi. Små endringer i inntekten kan utgjøre en forskjell i økonomiske levekår.

Det var blant deltakerne mye frustrasjon, oppgitthet og følelse av ikke å bli verdsatt. Flere opplevde at disse endringene ble lagt til en fra før krevende livssituasjon, og en mer utrygg økonomi ga ekstra bekymringer. Å få forverret sin økonomi eller å bekymre seg mye for den, går utover livskvaliteten.

Uføretrygd skal være en trygd man skal kunne leve av uten at man må jobbe mer enn det uføregraden tilsier. Et forutsigbart og tilstrekkelig inntektsnivå må derfor sikres med den nye ordningen, og det må finnes kompenserende løsninger for dem som har fått en negativ

³¹ Ifølge anslagene fra Skattedirektoratet vil om lag 188 000 uføre få en økning i nettoinntekt etter omleggingen, dvs. 60 pst. av uførepensjonistene. I alt vil om lag 127 000 uførepensjonister ifølge anslagene få en nedgang i nettoinntekt etter omleggingen, dvs. 40 pst. av uførepensjonistene. (Prop. 1 S (2015-2016) Arbeids- og sosialdepartementet, s. 78).

³² Overgangsordning for uføre med gjeld, overgangsordning bostøtten, Overgangsreglene for uførepensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning. m.fl. Flere tiltak gjengis i Prop. 1 S (2015-2016) Arbeids- og sosialdepartementet, s. 79.

³³ Innst. 15 S (2015–2016). Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2016.

inntektsutvikling som *kun* skyldes nytt regelverk i folketrygden eller i offentlige og private pensjonsordninger.

Foreløpig ingen suksess for arbeidslinjen

Deltagernes erfaringer knyttet til kombinasjon arbeid og trygd ga liten grunn til å tro at veldig mange med uføretrygd kommer til å arbeide mer med ny ordning. Dette bekreftes av undersøkelser gjort 6 måneder etter innføringen³⁴. Samtidig er det for tidlig å konkludere med at reformen ikke vil bidra til at flere kommer til å delta mer i lønnet arbeid.

Selv om våre deltakere ikke representerer alle uføretrygdede, og årsakene til at man ikke jobber er sammensatte – så er utfordringene deltakerne peker på for å delta mer i arbeid noe som må tas på alvor. Mange uføretrygdede har store utfordringer med dårlig helse, og nedsatt arbeidsevne er en faktisk hindring for å kunne jobbe i kombinasjon med trygden. Restarbeidsevnen er ikke lett å ta ut om en ikke kan være fleksibel med hensyn til arbeidstid, arbeidsoppgaver, tidspunkt, transport til arbeid etc. Dette gjør det vanskelig å finne et egnet arbeidsforhold, samt potensielle arbeidsgivere.

Noen tok opp at veiledning og informasjon fra NAV er en utfordring. Flere mener de burde hatt en egen saksbehandler for å komme i gang med en mulig prosess som kan føre til at de ender opp med å jobbe ved siden av trygden. For dem som allerede jobber ved siden av gradert uføretrygd er kunnskapsnivået hos arbeidsgiver viktig, samt muligheten for å jobbe mer der man allerede er ansatt.

Reformen sikrer i prinsippet at kombinasjon av trygd og inntekt gir mer utbetalt etter skatt enn om man bare får uføretrygd³⁵. Noen av deltakerne på samlingen opplevde nærmest å tape på å jobbe – spesielt når man hadde store kostnader til transport. Det kom også fram at mange av deltakerne så på trygd som noe de hadde «rett på» å beholde, og når trygden ble avkortet mot arbeidsinntekt – opplevdes det urettferdig.

Bråten og Nielsen (2016)³⁶ tar opp at avkortning på en stønad og eventuell gevinst av arbeidsinntekt vurderes forskjellig. De viser til Kaheman og Tversky (1979) som sier at individer ikke er nøytrale i sin mulige økonomiske tap og gevinst. Man gjør en større innsats for å hindre at man mister noe enn man gjør for å eventuelt tjene mer. Slik sett oppleves endringen av friinntektsgrensen som et inntektstap selv om reglene legger til rette for å jobbe over den nye grensen og samtidig beholde retten til ytelsen.

Alne (2016)³⁷ finner at det ligger få nye intensiver i uførereformen til å gå inn i arbeidsmarkedet for uføretrygdede som ikke tidligere var i arbeid. Han peker spesielt på endringen av friinntektsgrensen, og at reduksjonsmodellen gjør at uføretrygdede som hadde arbeidsinntekt mellom 0,4 og 1 G før uførereformen får lavere utbetalinger etter uførereformen, gitt lik timelønn og arbeidstilbud. På grunn av overgangsordningen har tidligere uførepensjonister en friinntektsgrense på 60 000 til 2019, før de kun kan jobbe 0,4 G uten avkortning. Alne konkluderer med at det eneste incentivet uførereformen i 2015 gir for at uføretrygdede skal være i arbeid, ligger i at regelverket ikke lenger har et inntektstak.

NAV og Skatteetaten har en nøkkelrolle i informasjon og veiledning

Både NAV og Skatteetaten var hovedaktører i iverksetting av uførereformen, og har en nøkkelrolle i informasjon og kontakt med brukerne. NAV hadde det største ansvaret for å informere og

³⁴ Arbeid og velferd, nr. 3 2016 og Fafo-rapport 2016:27

³⁵ Jobbe ved siden av uføretrygd. NAV.no: <https://www.nav.no/no/Person/Pensjon/Relatert+informasjon/jobbe-ved-siden-av-uf%C3%B8retrygd>

³⁶ Fafo-rapport 2016:27.

³⁷ Arbeid og velferd, nr. 3 2016

imøtekomme uførepensjonister før reformen³⁸. Uførepensjonistene hadde god kjennskap til at det kom en endring ved utgangen av desember 2014, men når det gjaldt kunnskap om hvordan de ville bli berørt av endringene, var bildet noe annerledes³⁹. Kun 30 prosent av uføre svarte i en brukerundersøkelse at de hadde god eller svært god kjennskap til konsekvensene av den nye uføretrygden. 40 prosent svarte at de hadde dårlig kjennskap til hvordan de selv ble berørt av de nye reglene ved inngangen til den nye uføretrygden⁴⁰.

Selv om det var gått over ett år etter iverksetting av reformen da vi arrangerte erfaringsmøtet, viste samtalen med deltakerne at det for mange var vanskelig å forstå den informasjonen de fikk. Mange hadde hatt forventninger om å motta annen eller mer spesifikk informasjon enn det som var i brevene eller på nettsiden. Samtidig var det deltakere som opplevde å få god informasjon.

Det var positive tilbakemeldinger til IKT-løsninger og nettsider. Samtidig får FFO av og til henvendelser fra personer som ikke håndterer å bruke PC eller nettinformasjon, og som er bekymret over at alt blir digitalt. Noen oppgir at de ikke har økonomi til å kjøpe seg PC eller nettbrett.

Flest ytret at de var mest fornøyd med kontakten med Skatteetaten, og at spesielt «ringe-tilbake» tjenesten deres var bra. En mulig forklaring på at flere opplevde god og spesialisert kompetanse hos Skatteetaten er at spørsmål til skatt knyttet til de nye uføretrygdregler gjelder et mer avgrenset område enn det NAV må svare på. Samtidig er det viktig at etatene kan lære av hverandre rundt gode informasjons- og svarerutiner.

Behovet for egne kontaktpersoner eller saksbehandlere kom først og fremst opp når det gjaldt kontakten med NAV. Både behovet for spesialisert informasjon og veiledning for grupper med spesielle behov og funksjonsnedsettelse, og behov for tettere dialog og veiledning rundt arbeid og trygd ble meldt fra deltakere.

Avsluttende kommentar

Selv om samtalen med brukerne ble delt inn etter de tre hovedtemaene: Inntektsendringer, arbeidslinjen og informasjon og dialog med NAV og Skatteetaten, er dette problemstillinger og erfaringer som griper over i hverandre.

Kunnskap om uførereformen og innsikt i egen situasjon og muligheter avhenger mye av god informasjon og kontakt med de to etatene. Innsikt i sin egen økonomi, planlegging av skattetrekk, mulig ekstraintekt og arbeidsdeltakelse er i stor grad basert på mulighet for god brukerkontakt og veiledning, både for direkte svar og for å mestre selvbetjeningsløsningene og forstå informasjonen som er tilgjengelig. Denne kontakten kan trygge brukere som har misforstått hvor negativ virkningen av de nye reglene faktisk blir. Etatene kan også bidra til at dialog med brukerne om uheldige virkninger og inntektsnedgang hos uføre blir løftet fram til samfunnsmessige løsninger.

Spesielt var mange av deltakerne i utgangspunktet sårbare når det gjaldt kontakten med NAV. Noen opplevde ambivalens knyttet til NAV. Det hadde vært en vanskelig periode da de var på arbeidsavklaring og søkte uføretrygd, men NAV hadde gitt dem vedtak om uføretrygd og betaler «lønnen» deres. Når man har fått anerkjent en 100 prosent uførhet kan det oppleves ambivalent å

³⁸ NAV opprettet Kontaktsenter for Uføre i desember 2013 for å imøtekomme behovet for informasjon om de fremtidige endringene i uføreytelsen. I mai og juni 2014 sendte etaten ut et informasjonsbrev om ny uføretrygd de som på dette tidspunktet mottok uførepensjon. I tillegg ble det høsten 2014 sendt ut personlige vedtaksbrev i posten, med flere detaljer om uføretrygden som størrelsen på den månedlige utbetalingen, og hvilke muligheter hver enkelt har til å kombinere yrkesinntekt og ytelse. (Fafø-rapport 2016:27)

³⁹ Fafø-rapport 2016:27.

⁴⁰ Fafø-rapport 2016:27.

kontakte NAV for å si at man kan jobbe «likevel». Kontakten med uføretrygdde som ønsker å jobbe i kombinasjon med trygd handler mye om veiledning som ivaretar brukeren psykososialt. I tillegg må det tas tak i hindringer for økt arbeidsdeltakelse som krever strukturelle løsninger og som må løftes politisk.

Å få fram erfaringer knyttet til inntektsendringer og økonomiske levekår var i utgangspunktet den viktigste drivkraften for dette prosjektet. Koblingen mellom uførereformen og livskvalitet var viktig. I prosjektsøknaden beskrev vi denne sammenhengen slik:

«Det må være et samfunnsmessig mål at ordningen er med på å legge grunnlaget for akseptable økonomiske levekår og livskvalitet – enten man klarer å jobbe noe mer i ny ordning eller ikke. Om ny uføretrygdordning viser seg å skape store økonomiske belastninger og redusert livskvalitet bør reformen justeres. Best mulig rammer for å leve et liv som en mestrer er god helse- og rehabiliteringspolitikk, og det bør ivaretas gjennom den nye uføreordningen.»

Forskning viser at allerede før 2015 var det en opphopning av dårlige levekår hos uføretrygdde i Norge⁴¹. Barstad (2016) viser i en analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013 at problemer knyttet til flere levekårskomponenter som arbeidsmarked, helse, økonomi, sosiale relasjoner, psykiske vansker, nærmiljø og bolig hopper seg opp hos de samme individene.

I denne rapporten pekes det på lavere trygdeutbetaling, redusert gjeldsfradrag, kutt i bostøtten, økte kommunale egenandeler på praktisk bistand og andre kommunale tjenester, ungdom som mister studiestipend og redusert barnetillegg som konsekvenser etter 2015. I tillegg ble det i statsbudsjettet for 2017 innført egenandel på fysioterapi for alle. Uføre lever samtidig i den samme virkeligheten som andre med høye boligkostnader, matutgifter, utgifter til energi/strøm og transport m.m.

Det er viktig å se på den helhetlige økonomiske levekårsutviklingen hos uføre etter 2015 når en skal bedømme uføres inntektsutvikling. Det er forhold som tyder på at uførereformen har hatt flere negative konsekvenser for uføres økonomi, og vi kan anta at en del uføre opplever flere økte belastninger samtidig. Samtidig er det behov for nasjonalt statistikk som viser inntektsutviklingen, samt forskningsbasert levekårsdata for å belyse situasjonen fullt ut.

⁴¹ Opphopning av dårlige levekår. En analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013. SSB 24. november 2016.